

ВІСНИК ЦЕНТРУ®

Володимир Нікітін: Україні потрібна щоденна демократія

У рубриці "Трибуна" журналу "Бизнес" директор МЦПД Володимир Нікітін акцентує увагу на відсутності в Україні важливих для розвитку країни інститутів і процесів. У країні немає інституту щоденної демократії, досі не сформувалася еліта, бракує державних діячів. Шанс поліпшити ситуацію в країні дотепер залишається невикористаним. На думку Володимира Нікітіна, якщо держава не плекає еліти, відповідальність за просування країни вперед може взяти на себе бізнес

Видатний хірург і священнослужитель Святитель Лука писав про те, що людина думає серцем. Думати про Україну також треба не тільки розумом, а й серцем.

Відсутність щоденної демократії

Перше, що треба виправити в країні, – це нашу "культуру" демократію. В Україні відпрацьовано всі інститути представницької влади, проте відсутній інститут щоденної демократії. Вітчизняні чиновники звикли до того, що вони перерозподіляють владу, здійснюють владні повноваження на місцях, але в демократичному суспільстві головне завдання чиновника – надавати послуги населенню. Для наших бюрократів усвідомлення свого "справжнього призначення" – великий стрес.

Доки працюватиме радянська машина, у якій ухвалення рішень побудовано зверху вниз, ми не зможемо створити в суспільстві інституту щоденної демократії. І якщо в СРСР була легітимною тільки одна група – партійна номенклатура, зараз рівноправні групи інтересів мають право захищати свої інтереси. Як управляти

такою ситуацією наші чиновники не навчені.

На Заході цю систему відпрацьовано, вона називається *public policy* (публічна політика). Таким чином, для того, щоб в Україні з'явилася щоденна демократія, не потрібно "винаходити велосипед". Треба тільки адміністративна реформа і політична воля українського керівництва.

Друге, що потрібно зробити в суспільстві, як любить наголошувати Почесний голова МЦПД Віра Нанівська, – здійснити "десовєтизацію". Ми цього не провели, ми не визначили, що ж таке радянська система, із чим ми мали справу й що потрібно змінювати. Усе це дуже чітко сформульовано в документах радянських спецслужб, де було сказано: "совєтизація – це позбавлення населення всіх можливостей участі в політичному житті, викорінювання приватної власності, реалізація вертикальної і тотальної адміністративної системи керування, і це єдина ідеологія, у якій не можна сумніватися". Поки що українці змінили небагато: допустили до політичного життя громадян і дозволили приватну власність.

В Україні немає еліти

На мій погляд, головна загроза України – це вона сама, її внутрішній стан. У нашій країні немає інтелектуального середовища: інтелект, досягнення інтелекту, орієнтацію на розвиток інтелекту у нас не вітають. На науку й освіту виділяють мізерні кошти. Серед авторитетних фігур не видно носіїв інтелекту. Звідси випливає, що в Україні фактично відсутня еліта, що є однією з найбільших небезпек для країни.

У нас часто плутають еліту й привілейованих. В Україні багато привілейованих людей, які мають владу і

перебувають у тому місці, де повинна бути еліта, але вони не виконують її функцій. Еліта – це ті люди, які живуть відповідно до принципів, зберігають і розвивають програму розвитку суспільства. Завдання еліти – розробляти програму розвитку, спрямовувати траєкторію руху народу. Аби це робити, треба дотримуватися принципів, передусім принципів честі та відповідальності, закладених в основу європейської культури.

Відсутність європейських цінностей

На жаль, у нас відхід від Європи почався з приходом до влади більшовиків. Що ж таке Європа і європейська культура? Це передусім європейське мислення, європейське світорозуміння. Європа – це унікальне поєднання грецької вченості, римського права й християнства. Єднання цих трьох компонентів зробили Європу Європою, виділили її з іншого світу.

Один з головних принципів європейського мислення – поділ світу на видимий і невидимий: світ ідеальних речей і світ земних турбот. Ці два світи в жодному разі не можна плутати. Більшовики це зробили: аби залучити до себе пролетарів і реалізувати гасло, що й "кухарка може керувати державою", вони перевели ідеальні поняття в деякі наочні речі. Загалом це властивість неосвічених людей – вважати, що справедливість чи націю можна помацати пальцями.

Спроби здійснення ідеального на землі завжди мали для розвитку країни погані наслідки. В Україні це призвело до того, що більшість населення взагалі втратила відчуття "верхнього світу". Якщо у світі церква вважалася носієм ідей, уявлення про принципи й цінності, у нас цієї функції вона не виконує.

Якщо Папа Римський постійно звертається до вірян з посланнями, у яких поєднує християнські ідеї з важливими моментами буденного життя, то наші пастирі цим не займаються. Християнство в нас за своєю суттю звелось до обрядовості й навіть язичності.

Тим часом...

- 3 19 до 23 лютого в МЦПД у рамках проекту "Спроможність до аналізу соціально-економічних результатів і потенціалу" відбувалися практичні консультації з бенчмаркінгу та навчальні семінари з потенційного випуску. У заходах брали участь партнери від уряду – Міністерство економіки, Національний банк України, Міністерство фінансів, Державний комітет статистики, а також виконавці проекту – експерти МЦПД і The Conference Board of Canada (CBOC).

У суспільстві функцію просвітництва часто виконувала церква. Таку функцію можуть виконувати філософи, роз'яснюючи людям зміст життя. На жаль, таких філософів у нас немає.

Цей сумний факт має своє історичне обґрунтування. Уся еліта й усі стратегічні дослідження зосереджувалися в Москві. Коли Україна відокремилася від СРСР, за багатьма науковими напрямками у нас не було жодного теоретика світового рівня. У будь-якій нормальній країні еліта активно займається глобальними питаннями, прораховуючи сценарії розвитку людства. Це роблять американці, європейці, росіяни... В Україні цю діяльність практично не розвинено, що означає, що в нас ніхто навіть не робить спроб вписати Україну у світовий простір. У найкращому разі про українців пишуть у чужих сценаріях.

Якісна освіта – відповідальна еліта

Аби здійснювати таку аналітичну роботу, потрібно мати відповідну підготовку, яка зазвичай базується на якісній освіті. У нас освіту нині розглядають в основному як соціальну функцію. Тимчасом освіта має здійснювати ще одну, надзвичайно важливу функцію – готувати людей, які здатні стати елітою. Щоправда, для цього потрібні принципово інші навчальні заклади, де молодь працює у малих групах під керівництвом авторитетів, виконує практичні роботи. До цих людей висувають особливі вимоги, які унеможливають навчання за "знайомством".

В Україні жодний навчальний заклад, навіть Національний університет "Києво-Могилянська Академія", таких цілей перед собою не ставить. Виникає запитання: звідки в нас з'являться ті, хто зможе думати й говорити, базуючись на принципах. Завжди потрібні посередники. Такими посередниками раніше були святі. Що робити нині?

Марно сподіватися від людей, щоб вони стали святими. Нерозумно також жадати від усіх, щоб вони були інтелектуалами або

носіями інтелектуальної функції. Проте повинні бути люди, які здійснюють зв'язок між цими двома світами та ведуть інших за собою.

Якщо еліту не може виховати держава, до цього процесу може підключитися бізнес, як це відбулося в Росії. Там група олігархів скинула по 5 млн. дол. США (Роман Абрамович дав 26 млн. дол. США), придбала під Москвою ділянку землі і запустила будівництво Московської школи управління. У цьому навчальному закладі готуватимуть еліту. Цей проект на 100% профінансував бізнес, у ньому немає державного капіталу.

Ми можемо говорити про Росію різне, але факт залишається фактом: у цій країні почали піклуватися про майбутнє. Ця школа працюватиме на бізнес і на Росію, самі олігархи будуть там і викладачами, і слухачами. Я переконаний, що після відкриття цей навчальний заклад стане своєрідним російським форпостом з "перекачування" світового досвіду.

Такого рівня відповідальності бізнесу перед суспільством в Україні я не бачу. Так, програму стипендій для талановитих студентів запустив Віктор Пінчук, дослідження проблем освіти фінансує Ринат Ахметов, але їхні зусилля незначні порівняно з тими самими російськими олігархами і тим, що можна було б зробити в Україні.

Понятійна катастрофа – загроза для країни

Наслідком усього переліченого в Україні з'явилася те, що філософи називають понятійною катастрофою. Якщо в людей немає чіткого закріплення понять у світі ідеального й матеріального, вони їх плутають, а часто взагалі не розрізняють. Наприклад, у нас часто ототожнюють "знання" й "інформацію" або "лівих" та "консерваторів", хоча це принципово різні речі.

В умовах дедалі загрозливішої понятійної катастрофи поступово зникає можливість управляти країною, тому що люди дезорієнтовані.

Як змінити ситуацію, коли в нас практично немає духовних авторитетів, на яких могла б рівнятися нація, немає граничних проектів, які визначали б майбутній розвиток України. Слава Богу, нам поталанило з народом, таким іронічним і трохи відстороненим. У суспільстві існує рух, але цей рух поки що не здобуває форм, що надають ідеї, а залишається хаотичним хвилюванням.

Просування країни вперед може взяти на себе бізнес

Нині в Україні багато політиків, але немає жодного державного діяча. Хто тоді візьме на себе відповідальність просувати країну вперед? Це цілком може зробити бізнес. Наприклад, усі найбільші корпорації світу мають внутрішню систему освіти. Університети існують при таких потужних компаніях, як General Motors, Motorola.

Практично кожна велика бізнес-структура всередині себе містить ядро, яке готує еліту і для цієї корпорації, і для країни. У нас про такі можливості бізнес не думає або не знає. Ми живемо в атмосфері самозаспокоєності, мовляв, проживемо й так. У нас немає рефлексії щодо власних хвороб, свого місця у світі.

Нам усім потрібно зрозуміти: Україна – молода країна, у нас є шанс розбудувати її такою, якою ми хочемо її бачити, без важкого багажу минулого, що несуть із собою країни з багаторічною історією. Цим шансом треба скористатися: вікно можливостей відкривається, але ненадовго. ■

*Журнал "Бизнес" надає сторінки рубрики "Трибуна" для найбільш цікавих поглядів, оцінок і думок. **вісник центру** подає скорочений варіант статті. Щоб ознайомитися з повною версією, читайте № 7 (734) від 12 лютого 2007 року або заходьте на інтернет-сторінку <http://www.business.ua/i734/a23189>.*

За додатковою інформацією звертайтеся до Володимира Нікітіна за телефоном (044) 484-4400 чи електронною поштою vnikitin@icps.kiev.ua.

Обговорення проблем гендерної рівності

28 лютого в приміщенні МЦПД відбудеться обговорення "Актуальні проблеми рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, які потребують законодавчого вирішення". Захід відбуватиметься в рамках проекту "Сприяння законодавчому забезпеченню гендерної рівності в Україні", який за фінансування Європейської Комісії здійснює МЦПД та Український освітній центр реформ (УОЦР). Мета обговорення – отримати погляди експертів щодо найбільш актуальних проблем забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, які потребують законодавчого врегулювання. До участі в обговоренні запрошено депутатів Верховної Ради та провідних експертів України з гендерних питань. Завдання проекту – здійснення аналізу державної політики України щодо

забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, розроблення варіантів державної політики з вдосконалення правового регулювання цих питань, проведення консультацій із зацікавленими сторонами, підготовка та подання до парламенту відповідних законопроектів і проведення кампанії інформування громадськості з питань гендерної рівності. Упродовж проекту аналітики підготують зелену і білу книги щодо гендерної проблематики в Україні, включаючи питання рівноправної участі жінок у політичних процесах та ухваленні рішень.

Докладніше з проектом можна ознайомитися на веб-сторінці <http://www.icps.com.ua/project.html?pid=122>. За додатковою інформацією звертайтеся до Андрія Беги за телефоном (044) 484-4400 чи електронною поштою abega@icps.kiev.ua.

вісник центру є щотижневою публікацією Міжнародного центру перспективних досліджень, що розповсюджується електронною поштою. Якщо ви хочете бути внесеним до списку розсилання бюлетеня, надішліть інформацію про себе на адресу marketing@icps.kiev.ua, тел. (044) 484-4410, факс (044) 484-4402. Архів **вісника центру** зберігається за адресою <http://visnyk.icps.kiev.ua/> Редактор **вісника центру** Ольга Львова (olvova@icps.kiev.ua), тел. (044) 484-4400. Передрук матеріалів дозволено з відома Центру.